17/03/2019

Τι είναι το Συνοδικό της Ορθοδοξίας που διαβάζεται σήμερα στους ναούς;

/ Ορθόδοξες Προβολές

Το Πρακτορείο ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ σας παραθέτει ένα απόσπασμα από το βιβλίο του Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου κ. Ιεροθέου *"Ἐκκλησία καί ἐκκλησιαστικό φρόνημα"*, μέσα από το οποίο παρουσιάζεται συνοπτικά τι είναι το Συνοδικό της Ορθοδοξίας το οποίο περιλαμβάνεται στο Τριώδιο και διαβάζεται την Κυριακή της Ορθοδοξίας, δηλαδή την Α΄ Κυριακή των Νηστειών.

Ακολουθεί το απόσπασμα:

Εἶναι γνωστόν ὅτι διά μέσου τῶν αἰώνων παρουσιάσθηκαν διάφορες αἱρέσεις, οἱ ὁποῖες ἀρνοῦνταν τήν ἀποκαλυπτική ἐμπειρία καί, στήν πραγματικότητα, χρησιμοποιώντας τήν φιλοσοφία καί τόν στοχασμό, ἀμφισβητοῦσαν τήν ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας ἐπάνω σέ διάφορα δογματικά θέματα. Οἱ Πατέρες πού συγκρότησαν τίς Συνόδους ἀντιμετώπισαν αὐτές τίς πλάνες. Οἱ ἀποφάσεις τῶν Συνόδων πάνω σέ δογματικά θέματα καλοῦνται ὅροι. Γενικότερα, κάθε ἀπόφαση τῶν Συνόδων καλεῖται Συνοδικόν. Ἔτσι, ἔχουμε τόν συνοδικό τόμο καί τόν συνοδικό ὅρο καί, ὁπωσδήποτε, κάθε Σύνοδος ἔχει τό δικό της Συνοδικό.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι οἱ ἀποφάσεις τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πού ἀναφέρονται στήν προσκύνηση τῶν ἱερῶν Εἰκόνων. Ἡ ἀνάγνωσή τους τήν Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας ἔδωσε τόν τίτλο Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας. Βέβαια, πρέπει νά λεχθῆ ὅτι ἀργότερα στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας προστέθηκε καί ὁ ὅρος πίστεως τῶν ἡσυχαστικῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος. Ἔτσι, τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας περιλαμβάνει τίς ἀποφάσεις τόσο τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ὅσο καί τῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος, οἱ ὁποῖες, ὅπως θά λεχθῆ πιό κάτω, ἔχουν ὅλα τά στοιχεῖα γιά νά χαρακτηρίζωνται καί νά θεωροῦνται ὡς Θ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος.

Μερικά χαρακτηριστικά σημεῖα
Δέν εἶναι δυνατόν, βέβαια, νά ἀναλυθῆ καί νά ἑρμηνευθῆ ὅλο τό περίφημο καί μεγάλης σημασίας Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ ἀναγνώστης πρέπει νά τό διαβάση προσεκτικά καί θά διαπιστώση τήν σπουδαιότητά του. Θά δοῦμε ὅμως μερικά χαρακτηριστικά σημεῖα, τά ὁποῖα, νομίζω, εἶναι ἡ βάση ὅλων ὅσων λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλά καί ἡ βάση τῆς χριστιανικῆς ζωῆς, καί εἶναι αὐτά πού δείχνουν κατά πόσον διακατεχόμαστε ἀπό τό γνήσιο ἐκκλησιαστικό φρόνημα.

α) Ἡ καταδίκη τῆς φιλοσοφίας

Σέ ὅλο τό κείμενο τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας φαίνεται καθαρά ὅτι καταδικάζεται ἡ φιλοσοφία. Καταδικάζεται τόσο ὁ τρόπος πού χρησιμοποιεῖ ἡ φιλοσοφία γιά νά μιλήση καί νά παρουσιάση τόν Θεό, ὅσο καί τά συμπεράσματα στά ὁποῖα καταλήγει. Καί, φυσικά, ὁμιλώντας γιά φιλοσοφία, ἐννοοῦμε τήν μεταφυσική, ὅπως ἀναπτύχθηκε ἀπό τόν Πλάτωνα καί τόν Ἀριστοτέλη καί ἀπό ἄλλους μεταγενεστέρους φιλοσόφους. Θά δοῦμε ποιές αἱρετικές διδασκαλίες ἀφορίζονται καί ἀποβάλλονται.

Ἀφορίζονται ὅσοι δέχονται τά δυσσεβῆ δόγματα τῶν Ἑλλήνων, δηλαδή τῶν εἰδωλολατρῶν, πού ἀναφέρονται στήν δημιουργία τοῦ κόσμου καί στίς ἀνθρώπινες ψυχές, καί τά ἀναμειγνύουν μέ τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Λέγεται χαρακτηριστικά: «Τοῖς εὐσεβεῖν μέν ἐπαγγελομένοις, τά τῶν Ἑλλήνων δέ δυσσεβῆ δόγματα τῇ Ὀρθοδόξῳ καί Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, περί τε ψυχῶν ἀνθρωπίνων, καί οὐρανοῦ, καί γῆς, καί τῶν ἄλλων κτισμάτων, ἀναιδῶς, ἤ μᾶλλον ἀσεβῶς ἐπεισάγουσιν, ἀνάθεμα».

Τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι ἕνα ὑπέροχο καί πολύ συνοπτικό κείμενο, πού εἶναι περίληψη ὅλης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία τό ἐνέταξε μέσα στήν λατρεία της, τήν Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας, καί διαβάζεται σέ στάση προσοχῆς καί προσευχῆς. Εἶναι κείμενο ἱερό.

Πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι ἀναθεματίζονται ὅσοι δέχονται μέν τά δόγματα τῶν Ἑλλήνων, ἀλλά παρουσιάζονται ὡς εὐσεβεῖς. Φαίνεται ὅτι καί τήν ἐποχή ἐκείνη ὑπῆρχαν ἄνθρωποι οἱ ὁποῖοι κατά τά ἄλλα προσποιοῦνταν τόν εὐσεβῆ, εἶχαν καλούς τρόπους συμπεριφορᾶς, ὅμως δέν παραδέχονταν τήν δογματική διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας.

Βέβαια, δέν ἀφορίζονται αὐτά καθ' ἑαυτά τά ἔργα τῶν φιλοσόφων, ἀλλά ἡ προτίμηση τῶν φιλοσοφικῶν διδασκαλιῶν σέ βάρος τῆς πίστεως, καί ἡ χρησιμοποίηση τῆς φιλοσοφίας γιά τήν ἀλλοίωση τῆς ἀλήθειας τῆς Ἐκκλησίας. Δέν ἀπαγορεύεται ἡ μελέτη τῶν ἔργων τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, δηλαδή τῶν εἰδωλολατρῶν, ἀλλά κατηγοροῦνται οἱ Χριστιανοί πού ἀκολουθοῦν καί παραδέχονται τίς μάταιες θεωρίες τους. Λέγεται: ἀνάθεμα «τοῖς τά Ἑλληνικά δεξιοῦσι μαθήματα, καί μή διά παίδευσιν μόνον ταῦτα παιδευομένοις, ἀλλά καί ταῖς δόξαις αὐτῶν ταῖς ματαίαις ἑπομένοις». Κατηγοροῦνται καί ἀναθεματίζονται ὅσοι προτιμοῦν «τήν μωράν τῶν ἔξωθεν φιλοσόφων λεγομένην σοφίαν» ἀπό τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας δέν παραμένει σέ θεωρητικό ἐπίπεδο, ἀλλά προχωρεῖ καί σέ συγκεκριμένα θέματα τά ὁποῖα καταδικάζει. Καί, ὅπως θά διαπιστωθῆ, ἀναφέρεται σέ βασικές διδασκαλίες τῆς φιλοσοφίας, τῆς λεγομένης μεταφυσικῆς. Μεταξύ αὐτῶν εἶναι καί ἡ διδασκαλία τοῦ Πλάτωνος περί ἰδεῶν. Σύμφωνα μέ αὐτήν τήν ἀντίληψη, ὑπάρχουν οἱ ἰδέες καί ὅλος ὁ κόσμος εἶναι ἡ ἀντιγραφή αὐτῶν τῶν ἰδεῶν ἤ πτώση ἀπό τίς ἰδέες αὐτές. Κατά τόν Πλάτωνα, ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἔγκειται στό νά ἐπιστρέψη ἡ ψυχή στόν κόσμο τῶν ἰδεῶν. Οἱ ἅγιοι Πατέρες στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας καταδικάζουν αὐτήν τήν ἄποψη καί τούς δεχομένους «τάς Πλατωνικάς ἰδέας, ὡς ἀληθεῖς».

Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι πίστευαν ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἄναρχη καί ὅλα τά κτίσματα εἶναι ἀΐδια καί ἄναρχα καί, βεβαίως, ἡ ὕλη εἶναι συνάναρχος μέ τόν Δημιουργό τοῦ κόσμου. Οἱ δεχόμενοι αὐτά καταδικάζονται: «Τοῖς τήν ὕλην ἄναρχον, καί τάς ἰδέας, ἤ συνάναρχον τῷ Δημιουργῷ πάντων καί Θεῷ δογματίζουσι, καί ὅτι περ οὐρανός καί γῆ, καί τά λοιπά τῶν κτισμάτων ἀΐδιά τέ εἰσι καί ἄναρχα, καί διαμένουσι ἀναλλοίωτα... ἀνάθεμα». Ἡ ὕλη καί ὁ κόσμος δημιουργήθηκε ἀπό τόν Θεό καί δέν παραμένουν ἀναλλοίωτα.

Μέ ὅσα λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας δέν προτρεπόμαστε νά σταματήσουμε νά μελετᾶμε τά συγγράμματα τῶν φιλοσόφων καί τῶν ἀρχαίων

Ἑλλήνων, ἀλλά νά μή χρησιμοποιοῦμε τήν μέθοδό τους, πού συνίσταται στόν στοχασμό καί τήν λογικοκρατία καί νά μήν δεχόμαστε τίς δοξασίες τους, γιατί ἀλλοιώνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη.

Ἀλλά καί στό θέμα τῆς δημιουργίας ὑπάρχει διαφοροποίηση τῆς φιλοσοφίας ἀπό τήν θεολογία. Βασική διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι ὁ κόσμος δημιουργήθηκε «ἐκ τοῦ μή ὄντος», ἐκ «μή ὑπαρχούσης ὕλης». Αὐτή ἡ διδασκαλία κλονίζει ὅλα τά θεμέλια τῆς φιλοσοφίας. Ἡ φιλοσοφία πίστευε, ὅπως ἀναφέραμε, ὅτι ἡ ὕλη εἶναι ἀΐδια. Ἔτσι, καταδικάζονται ἀπό τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας ὅσοι δέχονται ὅτι «οὐκ ἐκ τοῦ μή ὄντος τά πάντα ἐγένετο».

Καί στό θέμα τῆς ψυχῆς ὑπάρχει διαφοροποίηση τῆς φιλοσοφίας καί, ἐπομένως, καταδικάζονται ὅσοι δέχονται τίς ἀπόψεις της. Οἱ ἀρχαῖοι φιλόσοφοι πίστευαν στήν προΰπαρξη τῆς ψυχῆς, στίς μετεμψυχώσεις καί στό ὅτι ὑπάρχει τέλος τῆς ψυχῆς, ὅτι, δηλαδή, κάποτε θά πεθάνη ἡ ψυχή. Τέτοιες διδασκαλίες εἰσχώρησαν καί σέ μερικούς θεολόγους τῆς Ἐκκλησίας, γι' αὐτό καί καταδικάζονται. Ἀναθεματίζονται ὅσοι δέχονται «ὅτι προΰπαρξίς ἐστι τῶν ψυχῶν» καί ὅσοι δέχονται ἀκόμη «τάς μετεμψυχώσεις τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ἤ καί ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζῴοις ταύτας ἀπόλλυσθαι, καί εἰς τό μηδέν χωρεῖν δεχομένοις», καί γι' αὐτόν τόν λόγο ἀθετοῦν «ἀνάστασιν, κρίσιν, καί τήν τελευταίαν τῶν βεβιωμένων ἀνταπόδοσιν». Ἐπίσης, καταδικάζονται καί ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ἄνθρωποι μέ ἄλλα σώματα θά ἀναστηθοῦν καί θά κριθοῦν «καί οὐχί μεθ᾽ ὧν κατά τόν παρόντα βίον ἐπολιτεύσαντο».

Παράλληλα μέ αὐτά καταδικάζονται καί ὅσοι δέχονται τήν δοξασία τῶν φιλοσόφων ὅτι θά ὑπάρξη ἀποκατάσταση τῶν πάντων, δηλαδή, «ὅτι τέλος ἐστί τῆς κολάσεως ἤ ἀποκατάστασις αὖθις τῆς κτίσεως, καί τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων». Ὅπως ὑπάρχουν καί σήμερα ἔτσι ὑπῆρχαν καί τήν ἐποχή ἐκείνη ἄνθρωποι πού ὑπερτιμοῦσαν τούς φιλοσόφους ἔναντι τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, τούς θεωροῦσαν ἀνώτερους καί γι' αὐτό δέχονταν τίς διδασκαλίες τους. Ὅσοι, λοιπόν, διδάσκουν ὅτι οἱ φιλόσοφοι οἱ ὁποῖοι καταδικάστηκαν ἀπό ὅλες τίς Οἰκουμενικές Συνόδους «κρείττονες εἰσί κατά πολύ, καί ἐνταῦθα, καί ἐν τῇ μελλούσῃ κρίσει» τῶν ἁγίων Πατέρων, καί ὅσοι ἀποβάλλουν τίς διδασκαλίες τῶν ἁγίων Πατέρων καί τά Πρακτικά τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καθώς ἐπίσης καί ὅσοι δέν ἐκλαμβάνουν ὀρθά τίς διδασκαλίες τῶν ἁγίων Πατέρων καί προσπαθοῦν «παρερμηνεύειν τε καί περιστρέφειν» αὐτές, ἀναθεματίζονται. Γιατί οἱ ἅγιοι Πατέρες εἶναι φορεῖς τῆς Παραδόσεως, ἐμπνέονται ἀπό τό Ἅγιο Πνεῦμα.

Ἀναφέραμε προηγουμένως ὅτι ὅλοι οἱ φιλόσοφοι εἶχαν μιά ἰδιαίτερη μέθοδο πού διακρινόταν ἀπό τήν μεθοδολογία τῶν ἁγίων Πατέρων. Οἱ φιλόσοφοι χρησιμοποιοῦσαν τήν λογική καί τήν φαντασία γιά νά ἑρμηνεύσουν αὐτά τά

θέματα, ἐνῶ οἱ ἅγιοι Πατέρες ἔφθασαν στόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση καί μέ αὐτόν τόν τρόπο παρέλαβαν τήν ἀποκάλυψη. Ἡ ἐσφαλμένη μέθοδος τῶν φιλοσόφων, καθώς ἐπίσης καί ἐκεῖνοι πού τήν χρησιμοποιοῦν, καταδικάζονται ἀπό τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἀντίθετα, ἐπαινεῖται ἡ καθαρή πίστη καί ἡ ἁπλή καί ὁλόψυχος καρδία. Γράφεται: «Τοῖς μή πίστει καθαρᾷ, καί ἁπλῇ καί ὁλοψύχῳ καρδίᾳ τά τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν καί Θεοῦ, καί τῆς ἀχράντως αὐτόν τεκούσης Δεσποίνης, ἡμῶν Θεοτόκου, καί τῶν λοιπῶν Ἁγίων ἐξαίσια θαύματα δεχομένοις, ἀλλά πειρωμένοις, ἀποδείξεσι καί λόγοις σοφιστικοῖς, ὡς ἀδύνατα διαβάλλειν, ἤ κατά τό δοκοῦν αὐτοῖς παρερμηνεύειν, καί κατά τήν ἰδίαν γνώμην συνιστᾶν, ἀνάθεμα». Ὅταν στηρίζεται κανείς μόνον στήν λογική καί στήν φαντασία, τότε βρίσκεται σέ λανθασμένη πορεία. Καί, ἄν παρατηρήσουμε προσεκτικά, θά διαπιστώσουμε ὅτι ὅλοι οἱ αἱρετικοί ἀκολούθησαν αὐτόν τόν δρόμο. Προσπάθησαν μέ τήν λογική καί τήν φαντασία καί μέ τήν χρησιμοποίηση τῆς φιλοσοφίας νά ἀναλύσουν καί νά κατανοήσουν ὅλα τά δόγματα τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντίθετα, οἱ ἅγιοι Πατέρες χρησιμοποίησαν ἄλλη μέθοδο, πού εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός, ὁ ὁποῖος συνίσταται στήν κάθαρση τῆς καρδιᾶς, στόν φωτισμό τοῦ νοῦ καί τήν θέωση.

Μέ τήν ἐπίδραση τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ἡ πράξη, πού στήν πατερική θεολογία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ἑρμηνεύεται ὡς ἱεραποστολή, καί ἡ θεωρία, ἡ ὁποία στήν θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἡ νοερά προσευχή καί ἡ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἑρμηνεύεται ὡς στοχασμός διανοητικός περί τοῦ Θεοῦ.

Λέγοντας ὅλα αὐτά πάλι πρέπει νά ὑπενθυμίσουμε ὅτι οἱ φιλόσοφοι στήν ἐποχή τους ἔκαναν μεγάλη προσπάθεια γιά νά ἑρμηνεύσουν μερικά θέματα πού ζητοῦσαν λύση. Ὅμως παρατηροῦμε ὅτι χρησιμοποίησαν ἄλλη μέθοδο καί γι’ αὐτό ἀστόχησαν. Μέ ὅσα λέγονται στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας δέν προτρεπόμαστε νά σταματήσουμε νά μελετᾶμε τά συγγράμματα τῶν φιλοσόφων καί τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλά νά μή χρησιμοποιοῦμε τήν μέθοδό τους, πού συνίσταται στόν στοχασμό καί τήν λογικοκρατία καί νά μήν δεχόμαστε τίς δοξασίες τους, γιατί ἀλλοιώνουν τήν ὀρθόδοξη πίστη. Οἱ θεωρίες περί ἰδεῶν, περί ἀνάρχου καί ἀϊδίου ὕλης, περί αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, περί προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, περί μετεμψυχώσεως ἤ μετενσαρκώσεως, περί δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐξ ὑπαρχούσης ὕλης, περί ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων κλπ. ὑπονομεύουν τίς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναιροῦν τήν ἀποκάλυψη.

β) Ἡ θεολογία τοῦ ἀκτίστου Φωτός

Προηγουμένως ἀναφέραμε ὅτι οἱ Πατέρες πού συνέγραψαν τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας καταδίκασαν τήν φιλοσοφία καί τήν μέθοδό της, καθώς καί ἐκείνους πού ἀκολουθοῦν τούς ἀρχαίους φιλοσόφους καί δέχονται τά δόγματά τους. Ὅμως, παράλληλα ἐπευφημοῦν τούς ἁγίους Πατέρες, πού δέχθηκαν τήν ἀλήθεια τῆς

Ἐκκλησίας καί τήν ἐξέφρασαν στήν ἐποχή τους μέ τήν διδασκαλία καί τήν ὁμολογία τους μέσα στήν Σύνοδο. Δέν θά ἀναφερθῶ σέ ὅλα αὐτά τά θέματα, ἀλλά κυρίως, θά ὑπογραμμίσω τά σχετικά μέ τήν θεολογία τοῦ ἀκτίστου Φωτός καί τήν διάκριση μεταξύ οὐσίας καί ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, γιατί ἦταν ἕνα ἀπό τά πιό κεντρικά καί βασικά σημεῖα τῶν Συνόδων τοῦ 14ου αἰῶνος (1341, 1347, 1351) μ.Χ.

Ὁ Βαρλαάμ, ἕνας στήν πραγματικότητα σχολαστικός θεολόγος τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, πού χρησιμοποιοῦσε τήν φιλοσοφία σέ βάρος τῆς θεοπτίας, καί ὡς κέντρο εἶχε τήν λογική του καί τόν στοχασμό, ὅπως φαίνεται ἀπό τόν τόμο τοῦ ἔτους 1341, ὑποστήριζε ὅτι ἡ φιλοσοφία εἶναι ἀνώτερη τῆς θεολογίας καί τῆς θεοπτίας. Ἔλεγε ὅτι τό Φῶς στό ὄρος Θαβώρ δέν ἦταν ἀπρόσιτο, οὔτε τό ἀληθινό φῶς τῆς θεότητος, οὔτε τῶν ἀγγέλων ἱερώτερον καί θειότερον, «ἀλλά καί χεῖρον καί κατώτερον καί αὐτῆς τῆς ἡμετέρας νοήσεως». Ἔλεγε ὅτι, ἐπειδή τό Φῶς ἐκεῖνο προσπίπτει διά τοῦ ἀέρος καί ὑποπίπτει στήν αἰσθητική δύναμη κλπ., ὅλα τά νοήματα καί τά νοούμενα «σεμνότερα ἐστί τοῦ φωτός ἐκείνου». Τό φῶς αὐτό γίνεται καί ἀπογίνεται, ἐπειδή εἶναι φανταστό, μεριστό καί πεπερασμένο. Κατά τόν Βαρλαάμ, «ἀναγόμεθα δέ ἀπό τοῦ τοιούτου φωτός (τήν λογική) ἐπί νοήματα καί θεωρήματα, ἅ κρείττω ἐστίν ἀσυγκρίτως τοῦ φωτός ἐκείνου». Γι’ αὐτό ἔλεγε ὅτι ὅσοι ὑποστηρίζουν ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως εἶναι ὑπέρ νοῦν καί ἀληθινό καί ἀπρόσιτο «πεπλανημένοι εἰσί καθάπαξ. .. ἀσεβεῖς τε διά τοῦτο καί ὀλεθριώτατα δόγματα εἰς τήν Ἐκκλησίαν» εἰσάγουν. Τά ἔλεγε αὐτά ὁ Βαρλαάμ γιατί εἶχε διαποτισθῆ ἀπό τήν σχολαστική θεολογία τῆς Δύσεως, ἀφοῦ μάλιστα ἀγνοοῦσε καί τήν θεολογία τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας.

Συγχρόνως ὁ Βαρλαάμ πολεμοῦσε τήν διάκριση οὐσίας καί ἐνεργείας στόν Θεό καί, κυρίως, πολεμοῦσε τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων ὅτι ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστη.

Στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας ἐκτίθεται ἡ ὀρθόδοξη διδασκαλία πάνω στό θέμα αὐτό. Γράφεται ὅτι στόν Θεό ὑπάρχει οὐσία καί ἐνέργεια καί αὐτή ἡ διάκριση δέν λυμαίνεται τήν θεία ἁπλότητα. Ὁμολογοῦμε καί πιστεύουμε «ἄκτιστον καί φυσικήν χάριν καί ἔλλαμψιν καί ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως ἀεί προϊοῦσαν». Καί ἐπειδή, κατά τούς ἁγίους, κτιστή ἐνέργεια «κτιστήν δηλώσει καί φύσιν • ἄκτιστος δέ, ἄκτιστον χαρακτηρίσει οὐσίαν», γι’ αὐτό καί ἡ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἄκτιστη. Μάλιστα, τό τῆς θεότητος ὄνομα ὄχι μόνον στήν θεία οὐσία, ἀλλά «καί ἐπί τῆς θείας ἐνεργείας οὐχ ἧττον αὐτό» τίθεται. Αὐτό σημαίνει ὅτι, κατά τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων, «ἄληπτον μέν εἶναι παντελῶς αὐτήν (τήν οὐσίαν) καί ἀμέθεκτον, μεθεκτήν δέ τήν θείαν χάριν τε καί ἐνέργειαν».

Ὁ ἀφορισμός ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἐπισημοποιήσεως τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ αἱρετικοῦ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ἅγιοι Πατέρες μέ τήν πράξη τους αὐτή ἐπιβεβαιώνουν τήν ἤδη ὑπάρχουσα κατάσταση, καί ἐκτός αὐτοῦ, βοηθοῦν τούς Χριστιανούς νά προφυλάσσωνται ἀπό τήν αἵρεση – ἀσθένεια.

Ἐπίσης, στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας παρουσιάζεται ἡ ἀλήθεια ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως δέν εἶναι φάσμα καί κτίσμα, δέν εἶναι κάτι πού ἐμφανίζεται καί στήν συνέχεια ἐξαφανίζεται, ἀλλά εἶναι ἄκτιστο καί φυσική χάρη καί ἔλλαμψη καί ἐνέργεια. Εἶναι, δηλαδή, ἡ φυσική δόξα τῆς θεότητος. Καί αὐτό τό Φῶς, πού εἶναι ἡ ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία προΐεται ἀδιαιρέτως ἀπό τήν θεία οὐσία, ἐπιφαίνεται «διά φιλανθρωπίαν Θεοῦ τοῖς κεκαθαρμένοις τόν νοῦν». Αὐτό, λοιπόν, τό ἄκτιστο Φῶς εἶναι «φῶς ἀπρόσιτον…καί φῶς ἄπλετον, καί φύσιν ἀπερινόητον θείας αἴγλης, καί δόξαν ἀπόρρητον, καί Θεότητος, δόξαν ὑπερτελῆ, καί προτέλειον, καί ἄχρονον τοῦ Υἱοῦ δόξαν, καί βασιλείαν Θεοῦ, καί κάλλος ἀληθινόν, καί ἐράσμιον περί τήν θείαν καί μακαρίαν φύσιν, καί φυσικήν δόξαν Θεοῦ, Πατρός καί Πνεύματος ἐν Υἱῷ Μονογενεῖ ἀπαστράπτουσαν, καί Θεότητα. ..».

Ἐπευφημοῦνται οἱ ἅγιοι Πατέρες πού ὁμολογοῦν τό «προϊέναι μέν τήν θείαν ἐνέργειαν ἐκ τῆς θείας οὐσίας, προϊέναι δέ ἀδιαιρέτως, διά μέν τοῦ προΐέναι, τήν ἀπόρρητον διάκρισιν παριστώντων, διά δέ τοῦ ἀδιαιρέτως, ὑπερφυᾶ δεικνύντων τήν ἕνωσιν».

Τελικά, οἱ αἱρετικοί πού δέχονται τέτοιες πεπλανημένες ἀπόψεις, ἀντίθετες ἀπό τήν διδασκαλία τῶν ἁγίων καί θεοφόρων Πατέρων, ἀναθεματίζονται. Ἀντίθετα, οἱ ἅγιοι Πατέρες πού ἐκφράζουν ἀλάνθαστα τήν διδασκαλία τῆς Καθολικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπευφημοῦνται καί μακαρίζονται. Εἰδικά ἐπαινεῖται ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Ἐπαινεῖται γιά δύο λόγους. Ὁ ἕνας γιατί ἀντιμετώπισε ἐπιτυχῶς καί κατατρόπωσε τούς αἱρετικούς, οἱ ὁποῖοι δίδασκαν πεπλανημένες ἰδέες γύρω ἀπό τά κρίσιμα αὐτά θεολογικά θέματα καί οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν νά εἰσαγάγουν στήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ «τάς Πλατωνικάς ἰδέας καί τούς Ἑλληνικούς μύθους ἐκείνους». Ὁ ἄλλος λόγος, γιατί ἐξέθεσε τήν ὀρθόδοξη διδασκαλία πάνω στά θέματα αὐτά, ἔχοντας ἐξηγητές ὅλους τούς ἁγίους Πατέρες ἀπό τόν Μέγα Ἀθανάσιο μέχρι τήν ἐποχή του. Ἔτσι, ἐδῶ παρουσιάζεται ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὡς διάδοχος τῶν ἁγίων Πατέρων καί ὑπέρμαχος τῆς διδασκαλίας τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, γιά αὐτό καί γίνεται εἰδική καί ἰδιαίτερη μνεία τοῦ ὀνόματός του στό Συνοδικόν.

Τό βασικό εἶναι νά μπορέση κανείς μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τόν δικό του ἀγώνα νά συγκεντρώση τόν νοῦ στήν καρδιά. Αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός καί ἡ λεγομένη ἡσυχαστική κίνηση. Εἶναι ἡ λεγομένη νοερά ἡσυχία, γιά τήν ὁποία ἔγραψαν τόσα πολλά οἱ ἅγιοι Πατέρες

.

Ὁ τόμος δέ τῆς Συνόδου τοῦ ἔτους 1347 μ.Χ. γράφει κάτι πολύ σημαντικό γιά τήν ἀξία καί τό κύρος τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί ὅλων ἐκείνων τῶν μοναχῶν πού ἀκολουθοῦν τήν διδασκαλία του. Τόν χαρακτηρίζει “τιμιώτατον”. Καί ἀφοῦ ἀναθεματίζει ὅσους δέν δέχονται τήν διδασκαλία του καί τόν πολεμοῦν, συγχρόνως λέγει ὅτι, ἄν κάποιος ἄλλος «τά αὐτά ποτε φωραθείη ἤ φρονῶν ἤ λέγων ἤ συγγραφόμενος κατά τοῦ εἰρημένου τιμιωτάτου ἱερομονάχου κυροῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῶν σύν αὐτῷ μοναχῶν, μᾶλλον δέ κατά τῶν ἱερῶν θεολόγων καί τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, τά αὐτά καί κατ’ αὐτοῦ ψηφιζόμεθα καί τῇ αὐτῇ καταδίκῃ καθυποβάλλομεν, εἴτε τῶν ἱερωμένων εἴη τις, εἴτε τῶν λαϊκῶν». Ὅποιος, δηλαδή, λέγει ἐναντίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τῆς διδασκαλίας του, δέχεται τόν ἀφορισμό τῆς Συνόδου. Καί, μάλιστα, γράφει γιά τόν ἅγιο Γρηγόριο τόν Παλαμᾶ καί τούς αὐτῷ συνάδοντες μοναχούς: «οὐκ ἀνωτέρους μόνον παντάπασι τῶν κατ’ αὐτῶν, μᾶλλον δέ τῶν κατά τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐρεσχελιῶν. .. ἔχομεν, ἀλλά καί ἀσφαλεστάτους τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς εὐσεβείας προμάχους καί προαγωνιστάς καί βοηθούς ταύτης ἀποφαινόμεθα».

Ἐπειδή ὑπάρχουν καί σήμερα μερικοί «θεολόγοι» πού ἀμφισβητοῦν τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί τήν θεωροῦν ὡς νεοπλατωνική, ἄς ἀκούσουν τόν ἀφορισμό καί τόν ἀναθεματισμό τῆς Συνόδου πού μνημονεύσαμε, καί γενικά τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας.

γ) Ὁ ἡσυχασμός

Ἡ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας πού ἐκφράσθηκε τόν 14ο αἰώνα διά τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, καί διατυπώθηκε ἀπό Μεγάλες Συνόδους, περί τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ καί τοῦ ἀκτίστου Φωτός συνδέεται στενώτατα μέ τήν λεγόμενη ἡσυχαστική κίνηση. Ἄλλωστε, τό νά φθάση ὁ ἄνθρωπος στήν ἐμπειρία αὐτή, στήν θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἡ ὁποία ταυτίζεται μέ τήν θέωση, δέν εἶναι ὑπόθεση ἀναπτύξεως τῆς λογικῆς καί φορτίσεως τοῦ μυαλοῦ ἀπό γνώσεις, ἀλλά καρπός τῆς καθάρσεως τοῦ ἀνθρώπου, τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ νοῦ μέσα στήν καρδιά, καί τοῦ φωτισμοῦ τοῦ νοῦ.

Ἀπό τά Πρακτικά τοῦ Συνοδικοῦ τόμου τοῦ ἔτους 1341 μ.Χ. φαίνεται πώς ὁ Βαρλαάμ ἀμφισβητοῦσε τόν τρόπο βιώσεως τοῦ ὀρθοδόξου μοναχισμοῦ, τόν λεγόμενο ἡσυχαστικό τρόπο ζωῆς. Βέβαια, αὐτό φαίνεται καί ἀπό ὅλη τήν διδασκαλία τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, κυρίως ἀπό τήν ἀντίκρουση τῶν ἀπόψεων τοῦ Βαρλαάμ, τήν ὁποία ἔκανε ὁ ἅγιος Γρηγόριος στό γνωστό ἔργο του Ὑπέρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων. Ὅμως, θά μνημονεύσω ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τά Πρακτικά τῆς Συνόδου τοῦ ἔτους 1341. Ἔλεγε μεταξύ τῶν ἄλλων ὁ Βαρλαάμ:

«Ἐγώ πολλῶν ὄντων, ἄ τις ἄν ἔχοι δικαίως ἐγκαλεῖν τῷ τῆς τοιαύτης διδασκαλίας ὑφηγητῇ, οὐδενός ἔλαττον ἡγοῦμαι καί τοῦτο, ὅτι τά χριστιανῶν ἐπιχειρῶν διά τῶν εἰσπνοῶν ἀνατρέπειν μυστήρια, συκοφαντεῖ καί τούς Πατέρας ὡς ἅπερ νῦν αὐτός ἐκδιδάσκει, ταῦτα κἀκείνους φρονήσαντας πρότερον».

Οἱ θεωρίες περί ἰδεῶν, περί ἀνάρχου καί ἀϊδίου ὕλης, περί αἰωνιότητος τοῦ κόσμου, περί προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, περί μετεμψυχώσεως ἤ μετενσαρκώσεως, περί δημιουργίας τοῦ κόσμου ἐξ ὑπαρχούσης ὕλης, περί ἀποκαταστάσεως τῶν πάντων κλπ. ὑπονομεύουν τίς διδασκαλίες τῆς Ἐκκλησίας καί ἀναιροῦν τήν ἀποκάλυψη.

Στά συγγράμματα τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ βλέπουμε μιά συνεχῆ ἀναίρεση τῆς κακοδόξου αὐτῆς διδασκαλίας τοῦ Βαρλαάμ, πού προσπαθοῦσε νά κλονίση τά θεμέλια τοῦ παραδοσιακοῦ μοναχισμοῦ. Ὁ Βαρλαάμ εἶχε ὑπ' ὄψη του τόν μοναχισμό τῆς Δύσεως, πού εἶχε ἐγκαταλείψει τήν ἡσυχαστική παράδοση καί καταγινόταν μέ μιά κοινωνική ἐργασία. Στόν Μεσαίωνα, μέ τήν ἐπίδραση τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ἡ πράξη, πού στήν πατερική θεολογία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ἑρμηνεύεται ὡς ἱεραποστολή, καί ἡ θεωρία, ἡ ὁποία στήν θεολογία τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι ἡ νοερά προσευχή καί ἡ θέα τοῦ ἀκτίστου Φωτός, ἑρμηνεύεται ὡς στοχασμός διανοητικός περί τοῦ Θεοῦ.

Βέβαια, ἡ εἰσπνοή καί ἐκπνοή, ὅπως καί ἄλλοι τρόποι, εἶναι ψυχοτεχνικές μέθοδοι διά τῶν ὁποίων ἐπιχειρεῖται νά ἀποδεσμευθῆ ὁ νοῦς ἀπό τήν ὑποδούλωσή του στό περιβάλλον καί στήν λογική καί νά εἰσέλθη στήν καρδιά, ὅπου εἶναι ὁ πραγματικός τόπος, ἡ φυσική του κατάσταση, καί ἀπό ἐκεῖ νά ἀνέλθη στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ. Τό βασικό εἶναι νά μπορέση κανείς μέ τήν Χάρη τοῦ Θεοῦ καί τόν δικό του ἀγώνα νά συγκεντρώση τόν νοῦ στήν καρδιά. Αὐτός εἶναι ὁ λεγόμενος ἡσυχασμός καί ἡ λεγομένη ἡσυχαστική κίνηση. Εἶναι ἡ λεγομένη νοερά ἡσυχία, γιά τήν ὁποία ἔγραψαν τόσα πολλά οἱ ἅγιοι Πατέρες. Δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὁ νοῦς ἀποδεσμεύεται ἀπό τήν λογική καί ἀποκτᾶ τήν κατά φύση καί ὑπέρ φύση πορεία του. Τότε βρίσκεται στήν φυσική του κατάσταση.

Ὅλοι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀκολούθησαν τήν ἴδια μέθοδο, γι' αὐτό καί κατέληξαν στά ἴδια συμπεράσματα. Ὁ ἡσυχασμός εἶναι ἡ μόνη μέθοδος θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου. Ὁπότε, ἀπό τήν μιά πλευρά ὑπάρχουν οἱ διά μέσου τῶν αἰώνων ἡσυχαστές, πού εἶναι οἱ ἀκραιφνεῖς θεολόγοι, καί ἀπό τήν ἄλλη οἱ ἀντιησυχαστές, πού θεολογοῦν μέ τήν φαντασία, γι' αὐτό καί καταλήγουν σέ αἱρέσεις.

Στόν Συνοδικό τόμο τοῦ 1341 μ.Χ. ὑπάρχει μιά πολύ σημαντική καί χαρακτηριστική παράγραφος. Ὁ Βαρλαάμ καταδικάζεται, γιατί κατηγοροῦσε τούς μοναχούς «περί τῆς μελετωμένης αὐτοῖς καί προφερομένης συχνῶς ἱερᾶς εὐχῆς». Οἱ μοναχοί

ἀσκοῦνταν στήν εὐχή καί τήν νοερά ἡσυχία γιατί, ὅπως καί ὅλη ἡ παράδοση βεβαιώνει, εἶναι ἡ κατάλληλη μέθοδος γιά τήν συγκέντρωση τοῦ νοῦ στήν καρδιά. Ἡ Σύνοδος δέχεται αὐτήν τήν μέθοδο πού φαίνεται ὅτι εἶναι ἀποδεκτή ἀπό τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας.

Στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας παρουσιάζεται ἡ ἀλήθεια ὅτι τό Φῶς τῆς Μεταμορφώσεως δέν εἶναι φάσμα καί κτίσμα, δέν εἶναι κάτι πού ἐμφανίζεται καί στήν συνέχεια ἐξαφανίζεται, ἀλλά εἶναι ἄκτιστο καί φυσική χάρη καί ἔλλαμψη καί ἐνέργεια. Εἶναι, δηλαδή, ἡ φυσική δόξα τῆς θεότητος.

Συγχρόνως ὅμως, ἡ Σύνοδος καταδικάζει καί ὅλους ἐκείνους πού δέχονται τίς ἴδιες μέ τόν Βαρλαάμ ἀπόψεις καί κατηγοροῦν τούς μοναχούς οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νά διάγουν ἡσυχαστικά, γιατί οἱ μοναχοί δέν κάνουν τίποτε ἄλλο ἀπό τό νά ἐφαρμόζουν τήν μέθοδο τήν ὁποία ἔχει ἡ Ἐκκλησία. Γράφεται:
«Ἀλλά καί εἴ τις ἕτερός τι τῶν ὑπ' ἐκείνου βλασφήμως καί κακοδόξως κατά τῶν μοναχῶν, μᾶλλον δέ τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς, λαληθέντων ἤ συγγραφέντων φανείη πάλιν τῶν μοναχῶν κατηγορῶν ἤ ὅλως τούτων ἐν τοῖς τοιούτοις καθαπτόμενος, τῇ αὐτῇ καταδίκῃ παρά τῆς ἡμῶν μετριότητος καθυποβαλλόμενος, ἀποκήρυκτος ἔσται καί αὐτός καί ἀποτετμημένος τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ καθολικῆς καί ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καί τοῦ ὀρθοδόξου τῶν χριστιανῶν συστήματος».

Θεωρῶ πολύ σημαντικό αὐτό τό κείμενο καί ἀπάντηση σέ ἐκείνους πού ὄχι μόνον κατηγοροῦν τόν σύγχρονο ἡσυχαστικό μοναχισμό, ἀλλά τόν θεωροῦν αἱρετικό καί ἐπιδιώκουν μέ κάθε τρόπο νά τόν ἀποδεσμεύσουν ἀπό ὅλη τήν ἡσυχαστική παράδοση καί νά τόν ἐντάξουν μέσα στίς ἀνθρωποκεντρικές κοινωνίες ἤ καί γενικές θρησκευτικές συνθῆκες ζωῆς. Ὁ λόγος ὅτι εἶναι ἀποτετμημένοι ἀπό τήν Ἐκκλησία τοῦ Χριστοῦ εἶναι φοβερός.

δ) Οἱ θεόπνευστες θεολογίες τῶν ἁγίων καί τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας

Ὅποιος μελετήσει τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅταν φθάση στά κεφάλαια πού ἀναφέρονται στήν αἵρεση τοῦ Βαρλαάμ καί τοῦ Ἀκινδύνου θά παρατηρήση ἀσφαλῶς ὅτι ἕξι φορές ὑπάρχει ἡ φράση: «κατά τάς τῶν Ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα». Καί μάλιστα θά παρατηρήση ὅτι, ἀντικρούοντας ἡ Σύνοδος ὅλες τίς αἱρετικές θέσεις τοῦ Βαρλαάμ καί τοῦ Ἀκινδύνου καί ἀναφέροντας τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας πάνω στό συγκεκριμένο αὐτό θέμα, χρησιμοποιεῖ τήν ἴδια φράση. Καταδικάζονται οἱ αἱρετικοί, ἐπειδή δέν πιστεύουν καί δέν ὁμολογοῦν «κατά τάς τῶν Ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα».

Πρέπει νά παρατηρήσουμε ὅτι οἱ ὁμολογίες τῶν ἁγίων χαρακτηρίζονται θεόπνευστες. Καί, βέβαια, ἡ θεοπνευστία συνδέεται μέ τήν ἀποκάλυψη. Οἱ ἅγιοι βίωσαν τόν Θεό, ἀπέκτησαν ἐμπειρία τῆς θείας Χάριτος, γνώρισαν προσωπικά τόν Θεό, ἔφθασαν στήν Πεντηκοστή, παρέλαβαν τήν ἀποκάλυψη καί γι' αὐτό χαρακτηρίζονται θεόπνευστοι καί ἀπλανεῖς διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἰδιαιτέρως, πρέπει νά ὑπογραμμίσουμε τήν μέθοδο τήν ὁποία χρησιμοποίησαν καί τόν τρόπο τόν ὁποῖο βίωσαν γιά νά γίνουν κατά Χάρη θεόπνευστοι. Αὐτός ὁ τρόπος εἶναι ὁ ἡσυχασμός, ὁ ὁποῖος συγκεκριμενοποιεῖται στά τρία στάδια τῆς πνευματικῆς τελειώσεως, πού εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ὁ φωτισμός τοῦ νοῦ καί ἡ θέωση. Αὐτοί οἱ θεούμενοι καί θεόπνευστοι ἅγιοι εἶναι οἱ Προφῆτες στήν Παλαιά Διαθήκη, οἱ Ἀπόστολοι καί οἱ ἅγιοι Πατέρες. Γι᾽ αὐτό τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας γράφει: «Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον, οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν, ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν, οἱ Διδάσκαλοι ὡς ἐδογμάτισαν, ἡ Οἰκουμένη ὡς συμπεφρόνηκεν, ἡ χάρις ὡς ἔλλαμψεν». Ὑπάρχει, ἐπομένως, ταυτότητα ἐμπειριῶν μέ ὅλους τούς ἁγίους, ἀκριβῶς γιατί ἀκολούθησαν τόν ἴδιο τρόπο, βίωσαν τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ φυγή μας ἀπό τήν ἁμαρτία, ἡ φυγή τῆς ἁμαρτίας ἀπό μέσα μας καί ἡ ἄνοδος στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη, ἡ θεόπνευστη διδασκαλία τῶν ἁγίων συνδέεται στενά μέ τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ἐκκλησία γεννᾶ τούς ἁγίους καί οἱ ἅγιοι ἐκφράζουν τό εὐσεβές φρόνημα τῆς Ἐκκλησίας. Δέν νοοῦνται ἅγιοι ἔξω ἀπό τήν Ἐκκλησία καί δέν νοοῦνται ἅγιοι οἱ ὁποῖοι ἔχουν αἱρετικές καί λανθασμένες ἀπόψεις πάνω σέ σοβαρά θεολογικά ζητήματα.

Μέσα στήν Ἐκκλησία, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὑπάρχουν «οἱ πείρᾳ μεμυημένοι» καί αὐτοί πού ἀκολουθοῦν καί σέβονται αὐτούς τούς πεπειραμένους. Ἔτσι, ἄν δέν ἔχουμε δική μας πείρα στά θέματα αὐτά, πρέπει, ὁπωσδήποτε, νά ἀκολουθοῦμε τήν διδασκαλία τῶν θεοπτῶν, θεουμένων καί πεπειραμένων ἁγίων. Μόνον ἔτσι ἔχουμε ἐκκλησιαστικό φρόνημα καί ἐκκλησιαστική συνείδηση. Διαφορετικά ἀνοίγουμε τόν δρόμο γιά τήν αὐτοκαταστροφή. Πρέπει συνεχῶς νά πιστεύουμε καί νά ὁμολογοῦμε «κατά τάς τῶν Ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα».

Ὑπάρχει, ἐπομένως, ταυτότητα ἐμπειριῶν μέ ὅλους τούς ἁγίους, ἀκριβῶς γιατί ἀκολούθησαν τόν ἴδιο τρόπο, βίωσαν τό μυστήριο τοῦ Σταυροῦ καί τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Χριστοῦ, πού εἶναι ἡ φυγή μας ἀπό τήν ἁμαρτία, ἡ φυγή τῆς ἁμαρτίας ἀπό μέσα μας καί ἡ ἄνοδος στήν θεωρία τοῦ Θεοῦ.

Τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι ἕνα ὑπέροχο καί πολύ συνοπτικό κείμενο, πού εἶναι περίληψη ὅλης τῆς ὀρθόδοξης διδασκαλίας τῆς Ἐκκλησίας μας. Γι' αὐτό καί ἡ Ἐκκλησία τό ἐνέταξε μέσα στήν λατρεία της, τήν Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας καί διαβάζεται σέ στάση προσοχῆς καί προσευχῆς. Εἶναι κείμενο ἱερό. Καί πρέπει νά προσαρμόζουμε ὅλη μας τήν σκέψη καί πρό παντός τήν ζωή μας σέ αὐτό.

Χρειάζεται νά τό μελετᾶμε ἐπισταμένως γιά νά γνωρίζουμε σέ τί συνίσταται ἡ ὀρθόδοξη πίστη καί ἡ ὀρθόδοξη ζωή. Καί πραγματικά ἡ ὀρθόδοξη βιοτή εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό σχολαστικισμούς καί ἠθικισμούς. Εἶναι ἡσυχαστική καί θεολογική.

Ἡ θετική ἤ ἀρνητική στάση στό κείμενο αὐτό δείχνει κατά πόσο διαπνεόμαστε ἀπό τό ὀρθόδοξο-ἐκκλησιαστικό φρόνημα ἤ κατά πόσο διακατεχόμαστε ἀπό τόν σχολαστικισμό. Εἴμαστε ἐκκλησιαστικοί ὅσο εἴμαστε ἁγιοπατερικοί.

Θεωρῶ εὐλογία ἀπό τόν Θεό πού τό βιβλίο αὐτό τελείωσε μέ τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας καί μέ τήν ἐξαιρετική φράση "κατά τάς τῶν Ἁγίων θεοπνεύστους θεολογίας καί τό τῆς Ἐκκλησίας εὐσεβές φρόνημα". Σέ αὐτό φαίνεται καθαρά τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία καί ποιά εἶναι τά μέλη της, τί εἶναι Σύνοδοι καί πῶς διακρίνονται ἀπό τίς ψευδοσυνόδους, τί εἶναι οἱ ἅγιοι καί πῶς γίνονται ἅγιοι, τί εἶναι ἐκκλησιαστικό φρόνημα καί πῶς σώζεται κανείς. Ἡ γνώση αὐτῶν τῶν θεμάτων εἶναι ζητήματα ζωῆς ἤ θανάτου.

Ἀναθεματισμοί – Ἐπευφημίες

Ὅποιος διαβάσει τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας, θά διαπιστώση ἀμέσως ὅτι ἀφ' ἑνός μέν ἀναθεματίζονται οἱ αἱρετικοί, ἀφ' ἑτέρου δέ ἐπευφημοῦνται οἱ ἅγιοι Πατέρες καί οἱ Ὁμολογητές. Γιά τούς πρώτους ἀπό τόν παριστάμενο λαό ἀναφωνεῖται τό «ἀνάθεμα» τρεῖς φορές, γιά τούς δεύτερους ἀναφωνεῖται τό «αἰωνία ἡ μνήμη» τρεῖς φορές σέ κάθε πρόταση.

Μερικοί σκανδαλίζονται ὅταν βλέπουν καί ἀκοῦν μιά τέτοια ἐνέργεια, κυρίως, ὅταν ἀκοῦν τό «ἀνάθεμα». Τό θεωροῦν πολύ σκληρό καί λέγουν ὅτι ἐκφράζεται μέ αὐτόν τόν τρόπο τό μισαλλόδοξο πνεῦμα πού ἔχει ἡ Ὀρθόδοξη Ἐκκλησία.

Ὅμως, τά πράγματα δέν ἑρμηνεύονται κατ' αὐτόν τόν τρόπο. Οἱ ἀναθεματισμοί δέν μποροῦν νά θεωρηθοῦν ὡς φιλοσοφικές ἔννοιες καί ὡς μισαλλόδοξες καταστάσεις, ἀλλά ὡς ἰατρικές ἐνέργειες. Πρῶτα- πρῶτα οἱ αἱρετικοί μέ τήν ἐπιλογή πού ἔκαναν κατέληξαν στήν αἵρεση καί στήν διαφοροποίηση ἀπό τήν διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας. Χρησιμοποιώντας τήν φιλοσοφία ἀντιτάχθηκαν στήν θεολογία καί τήν ἀποκάλυψη. Μέ αὐτόν τόν τρόπο δείχνουν ὅτι ἀρρώστησαν καί

στήν πραγματικότητα ἀποκόπηκαν ἀπό τήν Ἐκκλησία. Ἔπειτα, ὁ ἀφορισμός ἔχει τήν ἔννοια τῆς ἐπισημοποιήσεως τοῦ ἀποχωρισμοῦ τοῦ αἱρετικοῦ ἀπό τήν Ἐκκλησία. Οἱ ἅγιοι Πατέρες μέ τήν πράξη τους αὐτή ἐπιβεβαιώνουν τήν ἤδη ὑπάρχουσα κατάσταση, καί ἐκτός αὐτοῦ, βοηθοῦν τούς Χριστιανούς νά προφυλάσσωνται ἀπό τήν αἵρεση – ἀσθένεια.

Εἶναι χαρακτηριστικό ἕνα ἀπόσπασμα ἀπό τά Πρακτικά τῆς δ΄ Συνεδρίας τῆς Ζ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ἐκεῖ λέγεται ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐκπληρώνουν τόν λόγο τοῦ Χριστοῦ, νά θέτουν, δηλαδή, τόν λύχνο τῆς θείας γνώσεως «ἐπί τήν λυχνίαν» γιά νά λάμπη σέ ὅλους πού βρίσκονται στήν οἰκία καί νά μήν τόν κρύπτουν «ὑπό τόν μόδιον». Μέ αὐτόν τόν τρόπο βοηθοῦνται ὅσοι ὁμολογοῦν εὐσεβῶς τόν Κύριο, νά βαδίζουν ἀπροσκόπτως τόν δρόμο τῆς σωτηρίας. Οἱ ἅγιοι Πατέρες «πᾶσαν πλάνην αἱρετικῶν ἐξωθοῦσι, καί τό σεσηπός μέλος, εἴπως ἀνίατα νοσεῖ, ἐκκόπτουσι • καί τό πτύον κατέχοντες, τήν ἄλωνα καθαίρουσι • καί τόν σῖτον, ἤτοι τόν τρόφιμον λόγον, τόν στηρίζοντα καρδίαν ἀνθρώπου, ἀποκλείουσιν ἐν τῇ ἀποθήκῃ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τό δέ ἄχυρον τῆς αἱρετικῆς κακοδοξίας ἔξω ῥίψαντες κατακαίουσι πυρί ἀσβέστῳ».

Στόν Θεό ὑπάρχει οὐσία καί ἐνέργεια καί αὐτή ἡ διάκριση δέν λυμαίνεται τήν θεία ἁπλότητα. Ὁμολογοῦμε καί πιστεύουμε «ἄκτιστον καί φυσικήν χάριν καί ἔλλαμψιν καί ἐνέργειαν, ἐξ αὐτῆς τῆς θείας οὐσίας ἀχωρίστως ἀεί προϊοῦσαν».

Ἔτσι, οἱ αἱρετικοί εἶναι σεσηπότα μέλη τῆς Ἐκκλησίας, τά ὁποῖα εἶναι ἀνίατα καί γι’ αὐτό ἐκκόπτονται ἀπό τό Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας. Μέ αὐτό τό πρίσμα πρέπει νά ἐξετάζωνται οἱ αἱρετικοί. Ὁπότε, μπορεῖ κανείς νά δῇ τήν φιλανθρωπία τῆς Ἐκκλησίας. Γιατί, ὅπως ἔχουμε τονίσει καί ἀλλοῦ, ὅταν κανείς διαθέτη λανθασμένη ἰατρική διδασκαλία, τότε δέν ὑπάρχουν θεραπευτικά ἀποτελέσματα, ὁπότε δέν θεραπεύεται, δέν μπορεῖ ποτέ νά φθάση στήν θεραπεία. Τό ἴδιο γίνεται μέ τά δόγματα ἤ τήν πλανεμένη διδασκαλία. Μιά λανθασμένη διδασκαλία, ἡ ὁποία στηρίζεται σέ σφαλερή μεθοδολογία, δέν μπορεῖ ποτέ νά ὁδηγήση τόν ἄνθρωπο στήν θέωση.

Μέσα σέ αὐτά τά πλαίσια πρέπει νά ἐξετάζεται τό γεγονός ὅτι τόσο οἱ ἀναθεματισμοί ὅσο καί οἱ ἐπευφημίες ἀναφέρονται σέ συγκεκριμένους ἀνθρώπους, γιατί αὐτοί πλάθουν αὐτές τίς διδασκαλίες καί στήν συνέχεια ἀποκτοῦν ὀπαδούς. Καί, μάλιστα, εἶναι χαρακτηριστικό ὅτι γιά τούς αἱρετικούς χρησιμοποιοῦνται φοβερά ἐπίθετα. Πρέπει νά ὑπογραμμισθῆ ὅτι τά φρικτά ἐπίθετα πού χρησιμοποιοῦνται δέν πρέπει νά ἐξετάζωνται ἀπό ἠθική ἔννοια, ἄλλωστε πολλοί αἱρεσιάρχες ἦταν «ἠθικοί» ἄνθρωποι, ἀλλά ἀπό θεολογική. Θά καταγράψω μερικά τέτοια ἐπίθετα καί μερικούς χαρακτηρισμούς πολύ ἐνδεικτικούς.

Τούς εἰκονομάχους πού καταφέρονταν ἐναντίον τῶν ἱερῶν εἰκόνων τό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας τούς ὀνομάζει «φαυλιστάς» τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ, «τολμητάς κατά τῆς εἰκόνος καί θρασεῖς, δειλούς καί πεφευγότας». Αὐτούς πού ἄρχισαν τήν αἵρεση τῆς εἰκονομαχίας, στήν ἐποχή τῶν Ἰσαύρων τούς ὀνομάζει «ἀνιέρους καί ὁδηγούς ἀπωλείας». Ὁ Γερόντιος ἀναθεματίζεται γιά «τόν ἰόν τῆς μυσαρᾶς αὐτοῦ αἱρέσεως. .. σύν τοῖς διεστραμμένοις αὐτοῦ δόγμασι». Ἡ αἵρεση εἶναι ἀσθένεια καί ἡ αἱρετική δογματική δοξασία εἶναι διεστραμμένη, γιατί διαστρέφει τήν ἀποκαλυπτική ἀλήθεια τῆς Ἐκκλησίας. Δίδεται ἀναθεματισμός «τῷ φρυαξαμένῳ συνεδρίῳ κατά τῶν σεπτῶν Εἰκόνων».

Ὅπως ἐλέχθη, στό Συνοδικόν τῆς Ὀρθοδοξίας μνημονεύονται ὅλοι οἱ αἱρετικοί. Μέ αὐτό φαίνεται ἀφ’ ἑνός μέν ὅτι ὅλοι οἱ αἱρετικοί χρησιμοποίησαν τήν ἴδια μέθοδο καί στήν οὐσία συμπίπτουν μεταξύ τους, ἀφ’ ἑτέρου δέ ὅτι τόσο ἡ Ζ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος ὅσο καί ἡ Θ΄ Οἰκουμενική Σύνοδος θεωροῦν τόν ἑαυτό τους ὡς ἐκφραστές τῆς Ἐκκλησίας καί ὡς συνέχεια τῶν προγενεστέρων Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Ὁ Ἄρειος ἀποκαλεῖται «θεομάχος» καί ἀρχηγός τῶν αἱρέσεων, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς «παράφρων». Ὁ ἴδιος χαρακτηρισμός «παράφρων» χρησιμοποιεῖται γιά πολλούς αἱρετικούς. Φυσικά, λέγονται παράφρονες ὄχι μέ βιολογική ἔννοια, ἀλλά κυρίως καί πρό παντός μέ θεολογική. Τόν Βαρλαάμ καί τόν Ἀκίνδυνο, ἀρχηγούς τῶν ἀντιησυχαστικῶν διδασκαλιῶν καί ὅλους τούς ὀπαδούς τους τούς ὀνομάζει «πονηρά συμμορία». Ἀντίθετα, διά τούς ὑπερμάχους τῶν ὀρθοδόξων διδασκαλιῶν χρησιμοποιοῦνται ἐπίθετα, ὅπως «εὐσεβής», «ἁγιώτατος», καί «ἀοίδιμος».

Καί πάλι πρέπει νά σημειωθῆ ὅτι ἡ αἵρεση ἀνατρέπει τόν ἀληθινό τρόπο θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου γιά νά φθάση στήν θέωση. Ἄν σκεφθοῦμε ὅτι θεραπεία εἶναι ἡ κάθαρση τῆς καρδιᾶς, ὁ φωτισμός τοῦ νοῦ, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νά πορευθῆ στήν θέωση, τότε καταλαβαίνουμε ὅτι ἡ αἵρεση ἀνατρέπει αὐτόν τόν τρόπο καί ἀφήνει τόν ἄνθρωπο αἰωνίως ἀθεράπευτο, χωρίς ἐλπίδα θεραπείας καί σωτηρίας.

Φωτογραφία αρχείου